

DOI: <https://doi.org/10.32782/city-development.2026.2-29>

УДК 711.4(477.84)

РЕГІОНАЛЬНИЙ МОНІТОРИНГ БЕЗБАР'ЄРНОСТІ В КОНТЕКСТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ОНОВЛЕНИХ ДЕРЖАВНИХ БУДІВЕЛЬНИХ НОРМ ІНКЛЮЗИВНОСТІ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Фалович Наталія Миколаївна

кандидат економічних наук, доцент,
заступник директора Навчально-наукового інституту
міжнародних відносин імені Б. Гаврилишина
Західноукраїнський національний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1651-3022>

Анотація. У статті проаналізовано результати регіонального моніторингу безбар'єрності в територіальних громадах Тернопільської області крізь призму імплементації оновлених державних будівельних норм інклюзивності. Розглянуто стратегічний перехід української туристичної галузі до формування інклюзивної екосистеми в умовах воєнного стану. На основі обстеження значної частини об'єктів фізичного оточення регіону виявлено критично низький рівень доступності для маломобільних груп населення, що суперечить вимогам оновлених норм універсального дизайну, тактильної навігації та безпечної евакуації. Незважаючи на позитивний досвід окремих громад, регіон потребує невідкладної адаптації соціальної, транспортної та адміністративної інфраструктури. Запропоновано рекомендації щодо впровадження безперервних безбар'єрних маршрутів та багатосенсорних систем орієнтування для органів місцевого самоврядування й бізнесу.

Ключові слова: безбар'єрність, державні будівельні норми, інклюзивність, маломобільні групи населення, регіональний моніторинг, індекс безбар'єрності громад.

Актуальність проблеми. 2025 рік став для сфери туризму України періодом стратегічного переходу від антикризового управління до формування цілісної, цифровізованої та інклюзивної туристичної екосистеми. Попри виклики воєнного часу, галузь не лише зберегла економічну стійкість, а й продемонструвала суттєве зростання: обсяг сплачених податків у сфері туризму досяг 4,4 млрд грн, що на 35,7% більше порівняно з попереднім роком (без урахування ново введеного КВЕД), а кількість платників зросла на 7,6%. Туристичний збір, спрямований до місцевих бюджетів, склав 359 млн грн, причому понад 77% цих надходжень акумулювали шість регіонів, серед яких Львівська, Івано-Франківська та Закарпатська області[1]. Це засвідчує чітку переорієнтацію туристичних потоків на безпечні території та підтверджує статус внутрішнього туризму як фундаменту галузевої стійкості.

Водночас динамічний розвиток туризму в регіонах актуалізує потребу в забезпеченні рівного доступу до туристичних послуг для всіх категорій населення, зокрема для осіб з інвалідністю та маломобільних груп. Оновлені державні будівельні норми (ДБН), гармонізовані

з європейськими стандартами безбар'єрності, визначають чіткі вимоги до доступності туристичної інфраструктури. Однак декларативне запровадження норм не гарантує їхньої реальної імплементації на місцях. Саме тому постає нагальна потреба в системному моніторингу стану безбар'єрності на регіональному рівні – як інструменту оцінки відповідності інфраструктури чинним вимогам, виявлення проблемних зон та формування доказової бази для управлінських рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблематика безбар'єрності в Україні останніми роками привертає дедалі більшу увагу як науковців, так і практиків. Вагомим поштовхом до активізації досліджень стала Національна стратегія зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року у межах якої реалізується низка флагманських проектів міністерств, зокрема щодо фізичної доступності просторів, цифрової безбар'єрності та залучення маломобільних груп до життя громад.

Ключовим інструментом реалізації державної політики є оновлення нормативної бази. Центральне місце посідає ДБН В.2.2-40:2018 «Інклюзивність будівель і спо-

© Фалович Н. М., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

руд. Основні положення», Зміна № 3 до якого, затверджена наказом Міністерства розвитку громад та територій № 1617, набуває чинності з 1 квітня 2026 року. Документ уточнює вимоги до пандусів, сходів, дверей, тактильних і візуальних елементів навігації, а також параметрів евакуаційних шляхів для маломобільних груп та гармонізує українські норми з міжнародними стандартами.

Теоретичне підґрунтя дослідження закладено в навчально-методичному посібнику Л.Ю. Байди, О.В. Красюкової-Еннс, С.Ю. Бутова, В.О. Азіна, Я.В. Грибальського та Ю.М. Найди «Інвалідність та суспільство», де здійснено комплексний аналіз еволюції поняття «інвалідність» – від медичної моделі до біопсихосоціальної [5].

Практичні механізми адаптації фізичного простору викладено в методичному посібнику «Доступність до об'єктів житлового та громадського призначення для людей з інвалідністю», підготовленому Н. Скрипкою, Я.В. Грибальським та В.О. Азіним, де подано конкретні технічні рекомендації щодо облаштування елементів безбар'єрного середовища [6].

У працях Л.Я. Слободян здійснено теоретичну концептуалізацію поняття «безбар'єрність», виокремлено його ключові компоненти та заповнено термінологічну прогалину в українському науковому дискурсі [7].

Зарубіжні дослідники S. Sehrawat, A. George та B.G. Mepon, запропонували цілісну модель оцінювання віково-дружніх громад, що становить інтерес для адаптації в українських реаліях післявоєнного відновлення [8].

Попри зростання кількості публікацій, регіональний вимір імплементації оновлених ДБН залишається недостатньо вивченим. Більшість досліджень зосереджена на загальнонаціональному рівні або ж вивчає досвід окремих міст-лідерів, тоді як комплексний аналіз ситуації в областях, які лише починають системну роботу з адаптації інфраструктури до вимог безбар'єрності, практично відсутній. Саме це й зумовлює актуальність цієї статті, яка на прикладі Тернопільської області аналізує результати регіонального моніторингу безбар'єрності в контексті імплементації оновлених державних будівельних норм інклюзивності.

Метою статті є аналіз результатів регіонального моніторингу безбар'єрності в територіальних громадах Тернопільської області в контексті імплементації оновлених державних будівельних норм інклюзивності та розробка рекомендацій щодо адаптації інфраструктури регіону до вимог універсального дизайну.

Результати дослідження. Оновлені державні будівельні норми інклюзивності є ключовим інструментом формування безбар'єрного

простору в Україні. Їх розробка та впровадження здійснюються в межах виконання Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю (Конвенцію ратифіковано Законом № 1767-VI від 16.12.2009) та Угоди про асоціацію з Європейським Союзом (Угоду ратифіковано із заявою Законом № 1678-VII від 16.09.2014), які зобов'язують Україну створити умови для рівного доступу всіх громадян до об'єктів інфраструктури та послуг. Центральним документом у цій сфері є ДБН В.2.2-40:2018 «Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення», введений в дію Наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 30.11.2018 № 327 який набув чинності на заміну застарілих норм ДБН В.2.2-17:2006. Його ключова відмінність – обов'язковість виконання для всіх нових об'єктів будівництва, а також об'єктів реконструкції та капітального ремонту, що відповідає сучасним європейським підходам до універсального дизайну.

Зміна, яка набрала чинності з 1 вересня 2025 року, закріпила поняття «маломобільні групи населення» (МГН), до яких належать особи з інвалідністю, люди похилого віку, батьки з дитячими візочками, вагітні жінки та особи з тимчасовими порушеннями здоров'я. Документ також уточнив технічні параметри облаштування безбар'єрності, зокрема, мінімальна ширина пандуса тепер становить 1,2 метра, а максимальний ухил – 8%, конкретизовано вимоги до входних груп Окрім того, зміна ввела вимоги до облаштування тактильних смуг для орієнтування людей з порушеннями зору, а також до контрастного маркування поручнів та дверних отворів. Особливої уваги заслуговує норма про обов'язкове влаштування кімнат матері та дитини поруч із туалетними кімнатами загального користування, що демонструє розширення категорій користувачів.

Ще одна зміна, яка затверджена наказом Міністерства розвитку громад та територій України від 20 листопада 2025 року №1617 і чинна з 1 квітня 2026 року, стала логічним продовженням цієї роботи. Вона спрямована на подальшу гармонізацію українських норм із міжнародними стандартами, зокрема з ДСТУ ISO 21542:2025 Будинки та споруди. Доступність і зручність використання урбанізованого середовища (ISO 21542:2021, IDT). Цей європейський еталон, який застосовується в країнах ЄС, Канаді, Японії та Австралії, визначає міжнародно визнані параметри безбар'єрності від ширини дверей та нахилу пандусів до вимог щодо освітлення, звукових сигналів та доступності санітарних кімнат. Зміна №3 уточнює вимоги до організації земельних ділянок,

облаштування пішохідних доріжок, бордюрних пандусів та пішохідних переходів. Вона також деталізує планувальні рішення будівель, параметри пандусів, сходів, дверей, санітарно-гігієнічних приміщень, а також засобів безпеки, навігації та отримання інформації, зокрема використання тактильних і візуальних елементів доступності. Особливу увагу приділено параметрам евакуаційних шляхів для маломобільних груп населення в разі пожежі чи інших надзвичайних ситуацій.

Важливою особливістю чинного законодавства є вимога про те, що проєктна документація на об'єкти, які не введені в експлуатацію до 1 квітня 2026 року, має бути приведена у відповідність до Зміни № 3. Це зобов'язує забудовників уже на етапі планування враховувати нові стандарти безбар'єрності. До розроблення змін активно залучалися фахівці профільних державних органів, науково-технічної ради, громадських організацій та представники експертного середовища. Такий підхід забезпечує комплексність та практичну застосовність норм.

У 2025 році в межах виконання Національної стратегії було проведено масштабне дослідження «Індекс безбар'єрності громад», яке охопило 95 територіальних громад та 2 райони міста Київ.

Методологія дослідження передбачала вивчення міжнародного досвіду, формування анкети для опитування територіальних громад та присвоєння балів від 0 до 5 за вісьмома напрямками безбар'єрності. Вибірка охопила 95 територіальних громад та 2 райони міста Київ, причому від кожної області визначалося по чотири громади різних типів: міську з населенням понад 100 тисяч осіб, міську з населенням 10–100 тисяч осіб, селищну та сільську.

Оцінювання здійснювалося за вісьмома ключовими напрямками, що комплексно характеризують рівень безбар'єрності в громадах, як от, фізична доступність просторів, адміністративних будівель та транспорту; участь маломобільних груп населення у житті громади; соціальна згуртованість; освітня безбар'єрність; суспільна безбар'єрність; інклюзивні послуги та сервіси; цифрова безбар'єрність; економічна безбар'єрність. За результатами оцінювання

громади розподілялися за трьома рівнями: високий, достатній та низький.

Серед міських громад з населенням понад 100 тисяч осіб (24 громади) високий рівень індексу продемонстрували 4 громади, достатній – 19, низький – 1. У категорії міських громад з населенням 10–100 тисяч осіб (24 громади) високий рівень зафіксовано у 6 громад, достатній – у 15, низький – у 3. Серед селищних громад (23 громади) високий рівень має лише 1 громада, достатній – 13, низький – 9. Найнижчі показники демонструють сільські громади (24 громади), де високого рівня не досягла жодна громада, достатній рівень мають 17 громад, низький – 7.

До територіальних громад з високим рівнем Індексу безбар'єрності увійшли: Львівська міська, Київська (Оболонський район), Вінницька міська, Хмельницька міська, Вознесенська міська (Миколаївська область), Одеська міська, Івано-Франківська міська, Роменська міська (Сумська область), Чортківська міська (Тернопільська область), Ніжинська міська (Чернігівська область), Волочиська міська (Хмельницька область), Коломийська міська (Івано-Франківська область).

Відповідно до методології дослідження, Тернопільська область представлена чотирма територіальними громадами різних типів. До переліку громад з високим рівнем Індексу безбар'єрності увійшла Чортківська міська територіальна громада, яка представляє категорію міських громад з населенням 10–100 тисяч осіб. Це свідчить про належний рівень організації безбар'єрного простору в громаді, ефективну реалізацію заходів із забезпечення доступності та врахування потреб маломобільних груп населення.

У Тернопільській області з 3232 об'єктів, що підлягають моніторингу, обстежено 1862 (57,6%). Результати оцінювання засвідчили, що лише 7,7% об'єктів є повністю безбар'єрними, 14,9% – частково бар'єрними, а переважна більшість – 77,4% визнані повністю бар'єрними, що унеможлиблює їх безперешкодне використання особами з інвалідністю.

Отримані показники свідчать про системні проблеми у забезпеченні доступності в регіоні та нагальну потребу в адаптації існуючих

Таблиця 1 – Результати моніторингу безбар'єрності територіальних громад Тернопільської області

Область	Загальна кількість об'єктів, од	Кількість об'єктів обстежених, од	Кількість об'єктів обстежених, %	Загальні результати моніторингу		
				безбар'єрні %	Частково бар'єрні %	Бар'єрні %
Тернопільська	3232	1862	57,6	7,7	14,9	77,4

Джерело: сформовано автором на основі [2]

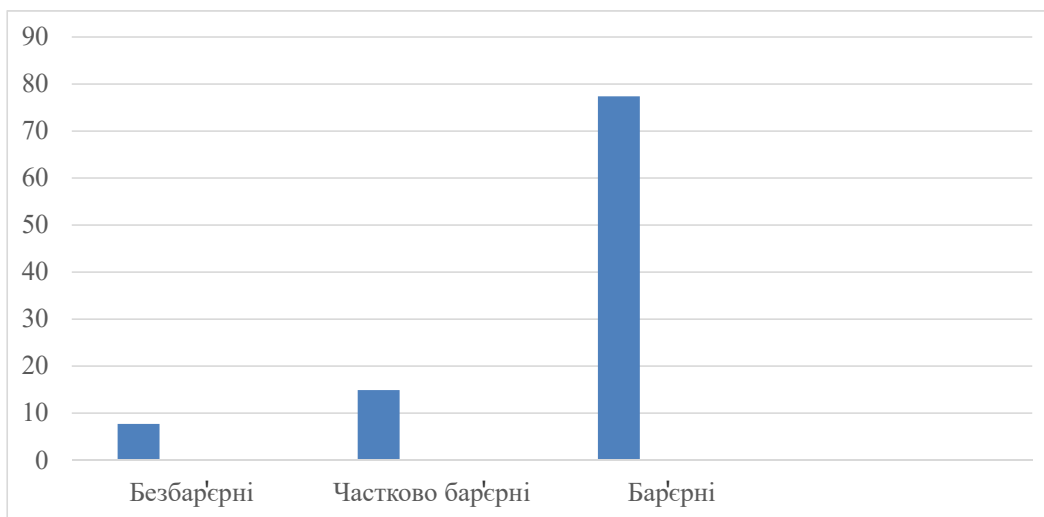

Рисунок 1 – Загальні результати моніторингу безбар'єрності об'єктів фізичного оточення Тернопільської області

Джерело: сформовано автором на основі [2]

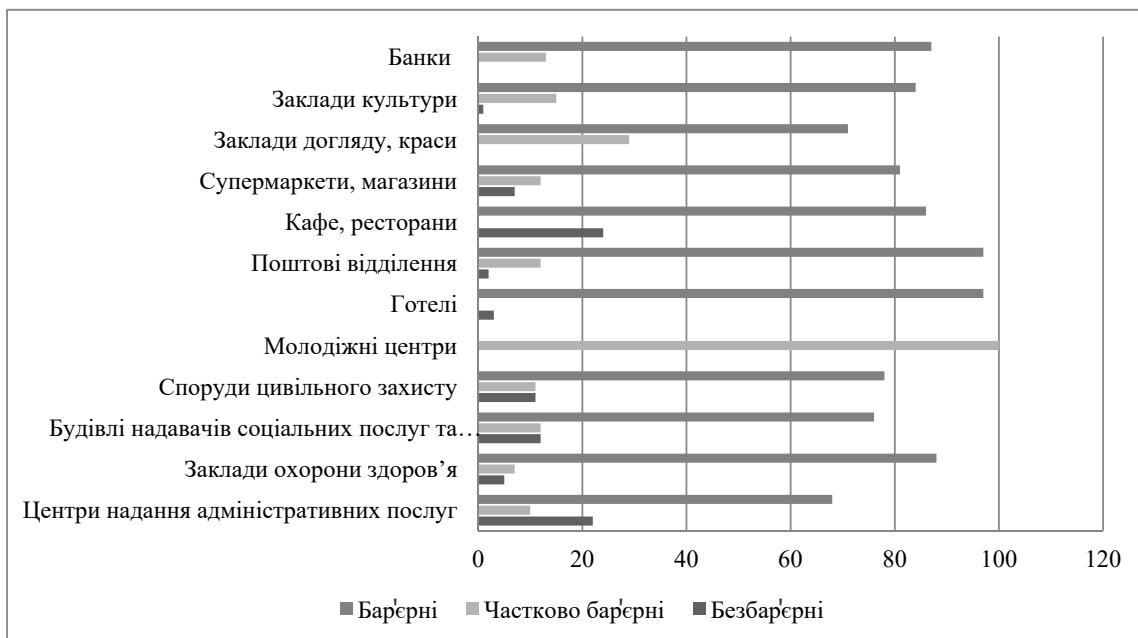

Рисунок 2 – Стан доступності об'єктів фізичного оточення Тернопільської області

Джерело: сформовано автором на основі [2]

об'єктів відповідно до оновлених державних будівельних норм, особливо об'єктів соціальної інфраструктури, адміністративних будівель, закладів охорони здоров'я, освіти, культури та транспортної інфраструктури.

Узагальнені дані щодо решти трьох громад Тернопільської області (міської з населенням понад 100 тисяч осіб, селищної та сільської) у представленому звіті детально не розкриваються, що унеможливує повний аналіз ситуації в регіоні.

Аналіз наведених даних свідчить про вкрай нерівномірний розподіл об'єктів за критеріями

доступності. Найвищий показник демонструє категорія «Бар'єрні», стовпчик якої сягає позначки 77,4%, що візуально відповідає найвищому стовпчику на діаграмі. Це означає, що переважна більшість обстежених об'єктів є повністю недоступними для осіб з інвалідністю.

Категорія «Частково бар'єрні» має значно нижчий показник, що становить 14,9%, що відповідає середньому за висотою стовпчику. Найменшим є стовпчик категорії «Безбар'єрні», який досягає лише 7,7%, що свідчить про вкрай низьку частку об'єктів, повністю пристосованих для потреб маломобільних груп населення.

Таким чином, діаграма наочно ілюструє критичну ситуацію із забезпеченням безбар'єрності в Тернопільській області, де понад три чверті об'єктів є повністю бар'єрними, і лише незначна частка відповідає сучасним вимогам інклюзивності.

Висновки. За результатами дослідження найбільш розвиненим напрямком у громадах є освітня безбар'єрність. Найбільшого посилення потребують цифрова безбар'єрність, громадянська безбар'єрність (участь маломобільних груп населення у житті громади) та фізична безбар'єрність. Основними причинами недостатнього розвитку цих напрямків є обмеженість фінансових ресурсів та недостатній рівень співпраці з громадськими організаціями та біз-

несом. Дослідження підтвердило очікувану тенденцію про те, що міські громади мають вищий рівень безбар'єрності порівняно з селищними та сільськими.

Отримані результати свідчать про системні проблеми у забезпеченні доступності в регіоні та нагальну потребу в адаптації існуючих об'єктів відповідно до оновлених державних будівельних норм, особливо об'єктів соціальної інфраструктури, адміністративних будівель, закладів охорони здоров'я, освіти, культури та транспортної інфраструктури. Перспективами подальших досліджень є розширення моніторингу на значну частку громад у 2026 році та вдосконаленні регіональної політики безбар'єрності на основі отриманих результатів.

Бібліографічний список:

1. Державне агенство розвитку туризму URL: <https://www.tourism.gov.ua/>
2. Міністерство розвитку громад та територій URL: <https://mindev.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/preza-mdct-indeks-bezbar-jernosti-prezentaciia-16x9.pdf>
3. Про забезпечення створення безбар'єрного простору в Україні : Указ Президента України від 3.12.2020 р. № 533/2020. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/5332020-35809>
4. Про затвердження критеріїв доступності для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення приміщень, що надаються дільничним виборчим комісіям звичайних виборчих дільниць для організації їх роботи та проведення голосування : Постанова Кабінету Міністрів України від 9.10.2020 р. № 962. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-2020-%D0%BF#Text>
5. Байда Л.Ю., Красюкова-Еннс О.В., Буров С.Ю., Азін В.О., Грибальський Я.В., Найда Ю.М. Інвалідність та суспільство: навч.-метод. посіб. / за заг. ред. Байди Л. Ю., Красюкової-Еннс О. В. Київ, 2012. 216 с.
6. Посібник «Доступність до об'єктів житлового та громадського призначення для людей з інвалідністю» (методичний посібник, видання V (доповнене)) підготовлений Всеукраїнським громадським соціально-політичним об'єднанням «НАІУ» / Скрипка Н., Грибальський Я., Азін В. 2012. 248 с.
7. Слободян Л. Я. Концепт «безбар'єрність» як об'єкт дослідження. *Проблеми сучасних трансформацій*. Серія: право, публічне управління та адміністрування, 2024. № 11. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2024-11-2-05>
8. Sehrawat, S., George, A., Menon, B.G. Holistic Age-Friendly Communities: A Comprehensive Literature Review on Factors Affecting the Elderly Experience in Built Environments. In: Goswami, A.K., Aithal, B.H., Maitra, S., Banerjee, A. (eds) *Infrastructure and Built Environment for Sustainable and Resilient Societies*. IBSR 2023. Sustainable Civil Infrastructures. Springer, Singapore. DOI: https://doi.org/10.1007/978-981-97-1503-9_10

References:

1. Derzhavne ahentstvo rozvytku turyzmu [State Agency for Tourism Development of Ukraine]. Available at: <https://www.tourism.gov.ua/>
2. Ministerstvo rozvytku hromad ta terytorii [Ministry for Communities and Territories Development of Ukraine]. Available at: <https://mindev.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/preza-mdct-indeks-bezbar-jernosti-prezentaciia-16x9.pdf>
3. Pro zabezpechennia stvorennia bezbar'єrnoho prostoru v Ukraini: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 3.12.2020 r. № 533/2020 [On ensuring the creation of a barrier-free space in Ukraine: Decree of the President of Ukraine No. 533/2020 dated December 3, 2020]. Available at: <http://www.president.gov.ua/documents/5332020-35809>
4. Pro zatverdzhennia kryteriiv dostupnosti dlia osib z invalidnistiu ta inshykh malomobilnykh hrup naselenia prymishchen, shcho nadaiutsia dilnychnym vyborchym komisiiam zvychnykh vyborchykh dilnyts dlia orhanizatsii yikh roboty ta provedennia holosuvannia: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 9.10.2020 r. № 962 [On approval of accessibility criteria for persons with disabilities and other low-mobility groups to premises provided to precinct election commissions of ordinary polling stations for organizing their work and conducting voting: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 962 dated October 9, 2020]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-2020-%D0%BF#Text>
5. Baida L.Yu., Krasniukova-Enns O.V., Burov S.Yu., Azin V.O., Hrybalskyi Ya.V., Naida Yu.M. (2012). *Invalidnist ta suspilstvo: navchalno-metodychnyi posibnyk* [Disability and society: educational and methodological manual]. Kyiv. 216 p.

6. Skrypka N., Hrybalskyi Ya., Azin V. (2012). Dostupnist do ob'ektiv zhytlovoho ta hromadskoho pryznachennia dlia liudei z invalidnistiu: metodychnyi posibnyk [Accessibility to residential and public facilities for people with disabilities: methodological manual]. 5th ed. All-Ukrainian Public Socio-Political Association «NAIU». 248 p.
7. Slobodian L.Ya. (2024). Kontsept «bezbariernist» yak ob'iekt doslidzhennia [The concept of «barrier-free» as an object of research]. *Problemy suchasnykh transformatsii. Seria: pravo, publichne upravlinnia ta administruvannia – Problems of Modern Transformations. Series: Law, Public Management and Administration*, no. 11. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2024-11-2-05>
8. Sehrawat, S., George, A., & Menon, B.G. (2024). Holistic age-friendly communities: A comprehensive literature review on factors affecting the elderly experience in built environments. In A.K. Goswami, B.H. Aithal, S. Maitra, & A. Banerjee (Eds.), *Infrastructure and Built Environment for Sustainable and Resilient Societies*. IBSR 2023. Sustainable Civil Infrastructures. Springer, Singapore. DOI: https://doi.org/10.1007/978-981-97-1503-9_10

REGIONAL MONITORING OF BUILDING SAFETY IN THE CONTEXT OF IMPLEMENTATION OF UPDATED STATE BUILDING NORMS OF INCLUSION IN TERNOPIIL REGION

Nataliia Falovych

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Deputy Director of the B. Hawrylyshyn Educational and
Scientific Institute of International Relations
Western Ukrainian National University

Summary. The article examines the problem of ensuring the accessibility of physical environment objects at the regional level in the context of the implementation of updated state building standards for inclusion. The relevance of the topic is due to the strategic transition of the Ukrainian tourism industry from anti-crisis management to the formation of a holistic, digitalized and inclusive tourism ecosystem under martial law, as well as the need to bring regional infrastructure into line with the requirements of universal design, harmonized with international standards, in particular with DSTU ISO 21542:2025. The scientific novelty of the work is a comprehensive analysis of the results of regional monitoring of accessibility in territorial communities of Ternopil region through the prism of amendments to DBN V.2.2-40:2018 «Inclusivity of buildings and structures. Basic provisions», which come into force in 2025–2026. It was established that according to the study «Community Accessibility Index – 2025», which covered 95 territorial communities, the region is represented by the Chortkiv urban territorial community, which was included in the list of leaders with a high index level. At the same time, monitoring of 1862 objects of the physical environment of the region revealed a critical situation: the vast majority of the surveyed objects are completely barrier-free, which makes it impossible for them to be used without hindrance by groups of the population with limited mobility. Systemic problems were identified in ensuring the accessibility of the social, transport and administrative infrastructure of the region, which contradict the updated requirements for tactile navigation, safe evacuation, contrasting marking and continuity of barrier-free routes. Practical recommendations were proposed for local governments and businesses regarding the implementation of multi-sensory orientation systems and the gradual adaptation of infrastructure objects to modern standards of inclusion. Prospects for further scientific explorations are outlined in the direction of expanding barrier-free monitoring to over a thousand communities by 2026 and improving regional barrier-free policy based on the empirical results obtained. The conclusions obtained can be used by local governments when developing targeted programs for the formation of barrier-free space in territorial communities.

Keywords: barrier-free access, state building codes, inclusion, low-mobility population groups, regional monitoring, community barrier-free access index.

Дата надходження статті: 08.04.2026

Дата прийняття статті: 02.05.2026

Дата публікації статті: 25.06.2026